

PROGRAMUL
„Săpături arheologice în județul Harghita” pe anul 2022

1. Denumirea, perioada și locul desfășurării programului:

Cercetări arheologice în județul Harghita în perioada 1 iunie 2022 – 31 decembrie 2022: în zona Odorhei în colaborare cu Muzeul Haáz Rezső cercetarea mai aprofundată a rotunde descoperite în interiorul bisericii reformate din Porumbenii Mari, în zona Ciuc în colaborare cu Muzeul Secuiesc al Ciucului continuarea cercetării arheologice a cetății Păgânilor din Racu și a cercetărilor arheo-metalurgice la situl Vasfúvó din Miercurea-Ciuc, cercetările drumurilor antice în Munții Harghita precum și cercetarea arheologică și de parament al conacului medieval din Jigodin, în zona Gheorgheni în colaborare cu Muzeul Tarisznyás Márton – cercetări la Castelul Lazar, curtea Asociație Bastion iar în zona Cristur în colaborare cu Muzeul Molnár István – continuarea cercetărilor la tabăra romană – castellum – de la Inlăceni.

2. Scopul programului:

Programul are ca scop sprijinirea cercetărilor arheologice în zona Ciuc, Odorhei, Cristur și Gheorgheni, pentru promovarea valorilor patrimoniului cultural, cu ajutorul unor cercetări arheologice ce contribuie la salvarea, documentarea și propagarea siturilor arheologice.

3. Obiectivul programului:

Continuarea cercetărilor arheologice pe teritoriul județului Harghita pentru a descoperi cât mai multe informații, date despre diferite epoci ale trecutului. Prin săpături și cercetări arheologice putem răspunde la întrebări legate de trecutul nostru, putem clarifica și rezolva probleme, neînțelegeri în privința unei sit arheologic și datorită căreia avem șansa să înțelegem și epocile următoare. Un alt obiectiv îl constituie și introducerea în circuitul turistic a siturilor, valorificarea istorică al acestora prin redactarea unor publicații din domeniu.

4. Beneficiarii programului:

Beneficiarii direcți ai Programului sunt muzeele din județul Harghita, proprietarii monumentelor sau siturilor cercetate, consiliile locale ale localităților implicate precum și prin colectarea datelor și materialelor prețioase din punct de vedere arheologic vor beneficia locuitorii județului nostru, ca beneficiari indirecti.

5. Descrierea programului:

Programul din anul 2022 reprezintă continuarea cooperării dintre Consiliul Județean Harghita și muzeele existente din județul Harghita, cooperare inițiată în anul 2007. Programul se va desfășura cu participarea specialiștilor din zonă și din străinătate.

Propunem finanțarea acestui program din Anexa nr. 7 la Hotărârea Consiliului Județean Harghita nr. 8/2022, privind aprobarea bugetului de venituri și cheltuieli al județului Harghita pe anul 2022 și estimările pe anii 2023-2025, Săpături arheologice în județul Harghita (Pr. SĂPĂTURI), în valoare de 120.000 lei. Contribuția Consiliului Județean la derularea programului din anul 2022 va fi de 120.000 lei.

Zona Ciuc

Continuarea cercetărilor arheologice la **Cetatea Păgânilor din Racu** – cercetări în interiorul cetății pentru a culege informații și materiale privind utilizarea medievală și preistorică precum și în afara cetății la un presupus cuptor de var descoperit anul trecut, care ar decide data exactă de construcție al cetății medievale.

Continuarea **cercetării arheometalurgice în Ciuc situl Vasfúvó** – anul trecut s-a dovedit că la dealul Vasfúvó activitățile metalurgice s-au desfășurat repetat și intensiv în secolele 10-12, deși nu am reușit să localizăm nici un cuptor în poziție in situ. În anul 2022 sperăm ca în urma cercetării stratului de zgură și curățirii gropilor de lucru să identificăm un cuptor de redus minereu de fier. Determinarea tipologiei cuptorului ne va ajuta să identificăm tehnologia utilizată și analogiile istorice al mineritului milenar.

Legături istorice: drumuri antice în Munții Harghita – cercetările recente de la cetatea Racu au (re)descoperit importanța vechilor căi de acces între valea Oltului și valea Târnavei. Față de ipotezele anterioare de data aceasta avem argumente concrete privind utilizarea unor drumuri vechi dealung uitate, a căror verificare ar aduce date esențiale privind căile de acces și de comunicare în mileniiile trecute, cât și privind organizarea defensivei estice al regatului Maghiar medieval.

Cercetarea arheologică și de parament al conacului medieval din Jigodin – conacul medieval al familiilor nobili secuiești Mikó, Czakó din Jigodin a fost transformat după epoca medievală. Clădirea actuală păstrează însă elemente vechi, cercetarea arheologică va avea scopul de a delimita planul clădirii medievale și de a culege materiale arheologice pentru datarea exactă și documentarea culturii materiale din secolele 16-17.

Zona Odorhei

În cursul cercetărilor arheologice sistematice în biserica reformată din Porumbeni Mari au fost descoperite urmele unei rotonde în interiorul bisericii, având navă circulară și cor în formă de potcoavă, zidurile lui efectuate majoritar din cărămizi au fost ridicate deasupra unei fundații din lut bătătorit.

Edificiul se datează din secolul 12-lea, după analiza radiocarbon al unei morminte cu nișă cefalică contemporană.

Săpătura actuală are ca scop cercetarea mai aprofundată al rotondei, și anume secțiuni din partea vestică al edificiului, respectiv pe porțiunea nord-estică al corului, cu scopul de a determina planul acestuia cu precizie. Cercetarea poate să furnizeze date noi în privința detaliilor de construcție, elemente de construcție respectiv datare.

Pe latura nordică al bisericii în urma cercetărilor anterioare au fost descoperite fundațiile unei clădiri de piatră aproape paralelă cu axa bisericii, în urma căruia s-a rezultat că acesta a avut o terminație poligonală pe latura estică și după demolarea

bolții nivelului aflate sub sol interiorul clădirii a fost separată în două încăperi, cel estic fiind folosit mai departe ca osuar.

În cursul cercetării actuale prin intermediul deschiderii unor secțiuni pe suprafața acestei clădiri auxiliare vor fi lămurite noi detalii despre planul și forma acestei clădiri destul de unice în regiune, respectiv vom primi date noi pentru determinarea rolului acestei edificii eclesiastice.

Zona Gheorgheni

Cercetări arheologice la castelul Lázár – curtea Asociației Bastion:

În cadrul cercetărilor anterioare, datarea în secolul III-IV era asigurată de câteva fragmente ceramice. De asemenea, în locuință au fost găsite două greutăți conice din lut cu secțiune circulară, puternic distruse (ca de altfel și alte fragmente ceramice) de incendiul care a dus la distrugerea locuinței. A mai fost găsit un vârf de lance din fier dar din lipsa unor elemente clare de datare considerăm necesar continuarea investigațiilor științifice în cadrul sitului. În cele ce urmează, vom recurge la descrierea și stabilirea contextelor arheologice identificate în cadrul săpăturilor arheologice. Cercetarea actuală va aduce date noi privind istoria așezării Lăzarea.

Zona Cristur

Tabăra romană – castellum - de la Înlăceni a fost un obiectiv important la limesul de est al provinciei Dacia Superioară. Vecinătatea de la nord era la Sărățeni, iar cel de la sud era în intravilanul Odorheiu Secuiesc. Față de acestea are însă marea prioritate că în întregime se situează în mod liber pe un teren arabil de pe partea de est a satului. *Castellum* de la Înlăceni figurează în evidența patrimoniului mondial *Frontiers of the Roman Empire*, ca sit din patrimoniu mondial, și specialiști din țară pregătesc de câțva ani documentația pentru proiectul de patrimoniu mondial a limesului provinciei Dacia. Proiectul are ca condiție de bază fundamentarea științifică și prezentarea temeinică a locurilor, precizate de săpăturile arheologice realizate de profesorul Visy Zsolt, folosind cercetările anterioare. Pentru anul în curs se urmărește cercetarea porții de sud și continuarea cercetării porții de vest (*porta praetoria*).

6. Bugetul programului:

- în LEI -

Bugetul total al programului este în valoare de 143.000 lei, sumă din care 120.000 lei este prevăzută în acest scop în Hotărârea Consiliului Județean Harghita nr. 8/2022 privind aprobarea bugetului de venituri și cheltuieli al județului Harghita pe anul 2022 și estimările pe anii 2023-2025, cu modificările și completările ulterioare iar 15.000 lei este contribuția Muzeului Secuiesc al Ciucului, 3.000 lei este contribuția Muzeului Tarisznyás Márton, 3.000 lei contribuția Muzeului Haáz Rezső și 2.000 lei contribuția Muzeului Molnár István.

		Contribuția CJHR	Contribuția solicitantului	
Nr. Crt.		Servicii de arheologie	Servicii de cercetare /topo	Servicii de arheologie
1.	Muzeul Secuiesc al Ciucului Miercurea Ciuc	39.000	10.000	5.000
2.	Muzeul Haáz Rezső Odorheiu Secuiesc	39.000	3.000	0
3.	Muzeul Tarisznyás Márton Gheorgheni	22.000	0	3.000
4.	Muzeul Molnár István Cristuru Secuiesc	20.000	0	2.000
		120.000	13.000	10.000
		120.000	23.000	
Total program		143.000		

7. Rezultate obținute în 2021:

Zona Ciuc

Cercetare arheologică a cetății Păgânilor din Racu

Cetatea Păgânilor este un punct bine cunoscut atât în literatura de specialitate cât și în literatura turistică. Cercetarea ruinelor cetății oferă posibilitatea de a înțelege mai bine istoria Ciucului în secolele 13-14, și în același timp șansa unei valorificări accentuate a punctului. Cetatea are și o fază preistorică, rezultatele vor fi elocvente pentru mai multe perioade. Pentru un plan de restaurare și de valorificare istorică/turistică este necesar să delimităm planul exact și cronologia cetății.

Cercetarea din 2021 a întărit o parte a datelor anterioare, pe altele eronate le-a corectat și a adus date noi inedite.

Cercetare arheometalurgică, arheologică la Miercurea Ciuc-Vasfúvó

Cercetarea din 2021 a salvat și a documentat un șir de complexe arheologice legate de exploatarea și prelucrarea minereurilor de fier, respectiv a colectat destul de multe date satisfăcătoare pe baza cărora să poate data așezarea și atelierele.

Zona Odorhei

În cursul cercetării arheologice preventive actuale au fost deschise mai multe secțiuni (S-10-S-15) pe diferite puncte al cetății Székelytámadt, cu scopul de-a obține date arheologice istorice și de construcție privind proiectul de reabilitare al cetății.

A fost determinată destul de bine planul ruinelor turnului de artilerie sudic (bastionul Fóris), respectiv adâncimile în care se află acestea. Au fost furnizate date noi privind construcția lui (groapa de fundație, crenel în structura lui etc.), și a fost identificată un terasament din pământ bătut (într-o lățime de 3 m) sprijinit din interior de un grajd din stâlpi de lemn depuse vertical în spatele zidului de scut, pornind de la colțul

turnului de artilerie. Zidul exterior sud-estic al cetății (sau zidul scut) a fost cercetată și identificată pe porțiunea mijlocie al grajdului sud-estic al școlii, și s-a aflat că acesta a fost demolată într-o adâncime însemnată la sfârșitul secolului al 19-lea, deasupra căruia a fost ridicată zidul de fundație al grajdului școlii, după care spațiul dinspre curte a fost reumplută cu pământ. După observațiile noastre pe segmentul sud-estic al zidului actual, care conține în structura sau sub fundația lui zidul (de scut) cetății, nu prea s-au păstrat nișe de tragere din cauze demolării (eventual dacă au fost înființate original). Pe suprafața din spatele zidului susnumit au fost descoperite morminte medievale aparținute cimitirului medieval împrejurul mănăstirii/bisericii dominicane.

Pe suprafețele vestice împrejurul bastionului Bánffy, lângă turnul de flancare al porții și al curtinei nord-vestice au fost descoperite mai multe structuri importante aparținătoare cetății, respectiv au fost nuanțate câteva întrebări arheologice nelămurite.

A fost descoperită arcada unei porți aparținând construcțiilor anterioare (sec. 15) al cetății Székelytámadt; acesta avea deschidere spre nord-vest, având o lățime de 2,90 m. Edificiul nu a fost finalizat și niciodată nu a fost folosită ca poartă, utilizarea spațiului sub arcadă și spre interiorul cetății până în secolul al 18-lea este verosimilă, și trebuie clarificată arheologic.

S-a conturat poarta/portile cetății Székelytámadt, care a fost accesată printr-o pantă accentuată dinspre șanțul cetății, poarta exterioară fiind plasată între corpul bastionului Bánffy și turnul de flancare al porții. Cel din urmă a fost construit în două faze de construcție, primul având o închidere rectangulară. În spatele zidului de curtină sud-vestic a fost descoperită în grosimea zidului un nivel de călcare regulat, acesta aparținând foarte probabil unei drum de rond.

Spațiul dintre cele două porți (având în subsol temnița), structurile in situ ale celor două porți, zvingerul și cazemata necesită continuarea cercetărilor arheologice.

Zona Cristur

Tabăra romană – castellum - de la Înălăceni a fost un obiectiv important la limesul de est al provinciei Dacia Superioară. Vecinătatea de la nord era la Sărățeni, iar cel de la sud era în intravilanul Odorheiu Secuiesc. Față de acestea are însă marea prioritate că în întregime se situează în mod liber pe un teren arabil de pe partea de est a satului. *Castellum* de la Înălăceni figurează în evidența patrimoniului mondial *Frontiers of the Roman Empire*, ca sit din patrimoniu mondial, și specialiști din țară pregătesc de câțva ani documentația pentru proiectul de patrimoniu mondial a limesului provinciei Dacia. Proiectul are ca condiție de bază fundamentarea științifică și prezentarea temeinică a locurilor, precizate de săpăturile arheologice realizate de profesorul Visy Zsolt, folosind cercetările anterioare. În planurile pentru anul trecut au figurat finalizarea cercetării porții de sud și cercetarea porții de vest (*porta praetoria*).

Zona Gheorgheni

Cercetări arheologice la Ditrău-Scoala de la podul de piatră

Vechiul centru al așezării Ditrău se află mai spre nord-est față de cel actual, acolo unde există și în zilele noastre canalizarea prin care pârțul Ditrău a fost conectat cu râul Martonca. Această canalizare a avut loc înainte de 1626, când se știe din izvoare scrise că aici funcționează deja o moară și un gater. Arhiva muzeului din Gheorgheni păstrează un raport întocmit de către Tarisznyás Márton în anul 1975 conform căruia în apropierea școlii din “Felszeg” cunoscută ca școală de la podul de piatră “Kóhidi iskola” în anul 1953 s-au găsit 3 morminte și vârful unei săgeți, care s-a transportat la muzeul din Târgu Mureș. Tarisznyás a presupus că ar fi existat aici prima biserică a așezării (cca. în secolul XV-XVI). Cu ocazia unei periegeze efectuate în anul 2008 s-au colectat câteva fragmente ceramice tipice secolului XVI de pe suprafața unui intravilan, la aproximativ 130-140 m spre sud de școala amintită.

În cursul cercetărilor derulate s-au observat vestigii și complexe de factură arheologică doar în partea sudică a terenului cercetat, adică pe malul sudic al pârâului Martonca, databile cu precădere în secolul al XVIII-lea. La nord de acest pârâu s-a observat numai prezența unor gropi și structuri moderne. Luând în considerare și rezultatele periegezelor arheologice propunem delimitarea unui sit arheologic aparținând sec. XVII—XVIII.

8. Rezultatele așteptate:

- Numărul proceselor verbale de recepție
- Numărul raporturilor de activitate
- Informații privind obiectele descoperite
- Prin restaurarea materialelor ceramice se pot pune bazele unei expoziție.
- Publicații științifice cu privire la cercetările arheologice și cele interdisciplinare
- Noi date privind habitatul în secolele III-XIV în zona Ciucului
- Noi date privind cultura materială a epocii migrației și arpadiene
- Delimitarea cronologică și culturală a diferitelor așezări
- Date istorico-arheologice ce depășesc importanța locală, aceste date fiind importante chiar pentru întreaga istorie a Transilvaniei
- Rezultate speciale despre fortificații bisericesti din Secuime
- Filmul de informare despre obiectivele și rezultatele cercetărilor arheologice

9. Indicatori de rezultate și eficiență

Indicatori de rezultat:

- nr. de procese-verbale privind starea de conservare a siturilor arheologice încheiate;
- nr. de fișe întocmite pentru obiectele găsite ;
- volumul de informații determinante în stabilirea cronologiei așezărilor caracteristice județului Harghita
- nr. și tipul obiectelor găsite
- nr. participanților la conferință și diferite activități al programului
- nr. spectatorilor filmelor de informare

Indicatori de eficiență:

- împrejmuirea și marcarea siturilor arheologice;
 - reducerea timpului de răspuns din partea autorităților publice locale cu atribuții în protejarea patrimoniului arheologic în probleme specifice;
 - sesizarea rapidă și eficientă a Direcției pentru cultură a județului Harghita în probleme care afectează siturile arheologice și regimul protejării lor.
-

.....,.....2022

Borboly Csaba
președinte

Fülöp Otilia
arhitect șef